

Лексічныя варыянты фразеалагізмаў

Сахончык А.П., Гіруцкая Л.А.

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

Пад фразеалагічнай варыянтнасцю разумеюць здольнасць пэўнага фразеалагізма выступаць у дзвюх, а то і больш разнавіднасцях, тоесных у сэнсавых і стылістычных адносінах і ўзаемазамяняльных у любых кантэкстах. Так, выразы *званіць ва ўсе званы, злавіць на вудачку*, захоўваючы сваё фразеалагічнае і стылістычнае значэнне, шырока ўжываюцца ў маўленні і з заменай першага кампанента: *біць ва ўсе званы, падчаниць на вудачку*. У гэтых прыкладах вар'іруецца дзеяслоўны кампанент (яго называюць пераменным), замяняючыся іншым дзеясловам-кампанентам. У залежнасці ад таго, што змяняецца ў фразеалагізме: увесь кампанент ці толькі яго фармальны бок, вылучаюцца лексічныя, марфалагічныя, словаўтваральныя, фанетычныя, акцэнтныя варыянты.

Лексічныя варыянты – гэта агульнамоўныя, агульнаўжывальныя слоўнакампанентныя разнавіднасці фразеалагізма. Гэта найбольш пашыраны тып фразеалагічнай варыянтнасці. У з'яве варыянтнасці выяўляецца супярэчнасць паміж формай і зместам фразеалагізма. Ідэальна фразеалагічнае значэнне павінна адназначна перадавацца формай, але такая адпаведнасць пастаянна парушаецца. Значэнне фразеалагізма мае тэндэнцыю набываць розныя формы выражэння, і наадварот. З'ява варыянтнасці склалася не ў выніку механічнай замены аднаго кампанента другім. У ходзе фарміравання фразеалагічных адзінак ужываліся ў маўленні паралельныя словазлучэнні, якія паступова падпадалі пад фразеалагізацыю. Так узніклі варыянтныя рады: *збівацца (збіцца) з дарогі (тропу, панталыку, толку, трыбу)*. Часам дзейнічае і закон аналогіі. Гэта датычыць не толькі матываваных выказаў, але і нематываваных (фразеалагічных зрашчэнняў). Так, па аналогіі з выразамі *сёмая (дзесятая) вада на кісялі, да сёмага (дзесятага) поту* набыў варыянтнасць фразеалагізм *на сёмым небе*, стаў ужывацца і ў форме *на дзесятым небе*.

Можна сцвярджаць, што ў пераважнай большасці выпадкаў на фарміраванне варыянтных радоў аказвае ўздзеянне лексічная сістэма літаратурнай, а іншы раз і дыялектнай мовы, змяняцца могуць кампаненты з любой часцінай мовы. Розныя па суадноснасці з той ці іншай часцінай мовы кампаненты маюць неаднолькавую частотнасць вар'іравання. Калі, напрыклад, кампаненты, суадносныя з часціцай або выклічнікам, змяшчаюцца толькі ў адзінкавых выказах, то з заменамі назоўнікавых і дзеяслоўных кампанентаў звязана пераважная большасць усіх выпадкаў лексічнай варыянтнасці.